

ע"ז וביהכ"נ

ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרש את כפי אל ה' הקלות יחדלון והברד לא יהיה עוד למען תדע כי לה' הארץ. (שמות ט, כט)

להתפלל בעיר שיש בו ע"ז

כתב רש"י אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים. והרמב"ן מתקשה דא"כ למה דווקא במכת ברד אמר לו את זה, ות' שכאן היה פרעה מבקש שיסור הברד מיד, הוצרך משה לפרש לו כי יצטרך לצאת את העיר, ואחרי כן יפרוש כפיו אל ה' ויסור בתפלתו. ועל דרך הפשט כתב שמשה היה מתפלל בביתו, רק בפעם הזאת רצה להיות כפיו פרושות השמים ויחדלו הקולות והמטר מיד, ולא יתכן לעשות כן בעיר, על כן אמר כצאתי את העיר.

ובספר דעת זקנים מבעלי התוס' כתב שלכך הוצרך לצאת מן העיר להתפלל על מכת הברד יותר מבשאר מכות, לפי שעל מכת הברד כתיב הירא וכו', ונתמלאה כל העיר באותה שעה גלולים ממצרים שהיו עובדים לבהמות, ולכך יצא מן העיר.

האם מותר להתפלל בפונדק של גוים

בספר תרומת הדשן (סימן ו) דן במי שהוא בדרך והיום מעריב והוא עת לתפלת המנחה, ונמצא בקרבת מקום מלון שהוא בעיר שכולה נכרים, ויוכל להגיע לשם בעוד היום גדול, האם עדיף שימתין להתפלל עד כי יבא למלון, או שיסתלק מן הדרך ויתפלל בשדה.

ופסק התרה"ד דאם יוכל להסתלק מן הדרכים באופן שלא יבאו עוברי דרכים ויפסיקוהו, שפיר טפי להתפלל בדרך ממה שיתפלל במלון, בעיר שכלו נכרים, מפני שבעיר יש הרבה גילולים ובתי טומאה, וכמעט שאין מלון שהוא בית נכרי, שלא תמצא בה הרבה גילולים, מצוירים או חקוקים בכותל, ולפעמים תועבות ופסילים. ומביא מה שדרשו רבותינו במכילתא עה"פ "כצאתי את העיר", שלא רצה להתפלל בתוך הכרך לפי שהיתה מלאה גילולים. ואמרינן נמי בפ' מפנין (שבת קכז, ב) כשרצה ר' יהושע לילך למטרוניתא, חלץ תפיליו ונתנם לתלמידיו, ואמר להם שעשה בשביל שלא יכנסו דברי קדושה למקום טומאה.

אמנם אם אינו ברור שלא יפסיקוהו עוברי דרכים בשדה, וגם שאפשר לו למצא חדר או קרן זווית במלון שיוכל להתפלל שם בלב פנוי, ולא יבלבלוהו בני הבית, שפיר טפי להתפלל במלון. כדאמרינן (ברכות ג, א) דרבי יוסי נכנס לחורבה להתפלל, ולא רצה להתפלל בדרך שלא יפסיקוהו עוברי דרכים, אע"ג שאין נכנסין לחורבה. ואף כי האידנא, כל תפלות שלנו הן בעירות המליאות תועבות וגילולים.

להתפלל במקום שיש ע"ז בקומה למעלה

כתב הט"ז (או"ח סימן קנא ס"ק ד) אם בשעה שבנה ביהכ"נ בנה בית דירה למעלה ממנה שרי, דהא לא הוקדש כלל למעלה, אבל תשמיש של בזיון מאוד כגון עכו"ם או טינוף אסור, דהא בסי' נ"ה אמרינן דאלו מפסיקין לענין צירוף לענות אמן, אף על גב דאין מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, כ"ש כאן דדבר המאוס יפסיק את התפלה של ביהכ"נ

לעלות למעלה לשמים. ומסיים הט"ז וז"ל אני בילדותי הייתי דר בק"ק קראקא עם ב"ב בבית מדרשי שהיה למעלה מביהכ"נ, ונענשתי הרבה במיתת בני ותליתי בזה.

חילוק בין בית יהודי לבית גוי

בשו"ת אבנ"נ (או"ח לב, א) נשאל בדבר המנין שרוצים להתפלל בחדר שעל גבו דר ישראל, ועל גבי ישראל דר נכרי. והביא דברי הט"ז (הנ"ל) אבל כתב שמה שאוסר הט"ז אפילו ישראל דר שם עם ביתו, בזה לא נהיג כוותיה במקומות הגדולים. שאי אפשר להשיג מקום להתפלל אם יצטרכו לדקדק שלא יהיה בית דירה למעלה. וחילוק גדול ביניהם, דבישראל הדר עם ביתו אין חשש רק אם יתפלל בשעה שמשים שלום ביניהם למעלה, ואף בזה לכאורה אינו מובן, דמה טינוף יש בתשמיש, רק שהם עצמם אסורים אז לדבר דברי תורה משום נגיעות ערוה. אלא שסברת הט"ז הוא שהרי אסור לשמש בבית שיש שם ספרים, וכל שכן שאסור בבית שמדברים שם דברי תורה, מכל מקום אינו אלא חשש בעלמא. אבל בית נכרי, שכל נכרי יש לו ע"ז על שלחנו, ומפורש בשו"ע שע"ז מפסקת. וכן בדין שהרי מרע"ה לא התפלל במצרים משום שהיה מלאה גלולים, כל שכן בית שיש שם ע"ז.

להתפלל יחד עם גוי

בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן נט) דן האם מותר להתפלל יהודים אצל הגוים בביהכ"נ. ומביא מה שכתוב בשו"ע (או"ח סימן נ"ה ס"כ) וי"א שצריך שלא יפסיק דבר שאינו נקי או עבודת כוכבים, ופירש המ"א דר"ל ע"ז לא גוי, אבל דעת הלבוש הא"ר ופמ"ג דגם גוי מפסיק וכן פסק במשנ"ב, וז"ל הלבוש שטינוף או גוי מפסיקין בין השכינה, וגורם שאינה שורה כאן, הרי דלדעת גאונים אלה גוי הוא סבה למנוע השראת השכינה. וי"ל דגם דעה ראשונה אינה חולקת רק לענין הפסקה אם יש כבר עשרה במקום אחד, אבל לא בתוך בית הכנסת דבזה כו"ע מודים. ואולי אם אין אדם עומד בשעת התפילה בתוך ד' אמותיו אין מקור לאיסור.

אבל בפסקי תשובות מביא בשם החיד"א (מחזיק ברכה סקי"ד) שאין דין זה אמור אלא כשהשומע מחוץ לחדר המתפללים, אבל כשנמצאים המברך והעונים ברשות אחד מצטרפין אף על פי שמפסיק ביניהם גוי או טינוף וכו', אבל בדברי המג"א (סימן ע"ט סק"ג) מוכח להדיא שבכל ענין חל הפסק על ידי דברים אלו, אפילו בחדר אחד. וכתב שלדבריו עשרה אנשים המתחברים יחד להתפלל, אם יהיה ביניהם גוי או טינוף וצואה וכו', אין בהם משום צירוף למנין ואסור יהיה להם לומר קדיש קדושה וברכו, ולא יעמדו לתפילת שמו"ע עד שיסלקוהו מביניהם. ויהיה נ"מ כשמגיעים אנשים מבוגרים לביהכ"נ עם הפילפיני שעוזר להם, שאולי יש איסור להתפלל אם הגוי נשאר בביהכ"נ.

כניסת כוברים לביהכ"נ עם צלב תלוי בצוארם

בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' פה) נשאל אודות כוברים הנכנסים לביהכ"נ מעצמם, ועליהם שתי וערב (צלב), אם מחוייבים לעכב עליהם שלא יכנסו, משום הלאו דלא תביא תועבה אל ביתך.

האם שו"ע נחשב לע"ז

והשיב הגרצ"פ דיש לברר האם צורת שתי וערב התלוי בצואר של הכמרים יש לו דין ע"ז. והנה

בשו"ע (יו"ד סי' קמא, א) כתוב צורת שתי וערב שמשתחוים לו דינו כדין צלם ואסור בלא ביטול, אבל שתי וערב שתולים בצואר לזכרון לא מקרי צלם ומותר. וכתב שם הש"ך (ס"ק ו) דהיינו בידוע שלא השתחוה לו, הא לא"ה לא גרע מאם מצא כלים שעליהם צורת עכו"ם דהכלים אסורים, אם הם מכובדים, דכיון שדרך לעבוד אותה הצורה חיישינן שמא נעבדו הכלים, וה"נ איכא למיחש להכי.

וכתב הר"ן (פרק כל הצלמים) בשם הרשב"א דבזמן הזה שחוקקים חקק בכלים ומציירים בהם שתי וערב ודמות מניקה, אף המוצא אותם הכלים אסורים. אבל כתב הר"ן שאפשר שאין עובדים היום לצורות הללו, אלא לזכר בעלמא עושים אותם. וכ"כ רבינו ירוחם (נתי"ז ח"ד) אם נמצא צורת אשה ובנה בחיקה, או צורת שתי וערב ואדם תלוי בו אסורים, ואפשר דעכו"ם אלו שאין אדוקים בעכו"ם כל מה שעושין בצורות הללו בכלים אינם עושים אלא לנוי ומותרים בהנאה. אבל כתב הש"ך דאפשר בשו"ע עצמו כיון שדרך שמשתחוים לו לכו"ע אסור. הנה מסקנת דברי הש"ך שצורת שו"ע התלוי בצואר של כומרים ספק ע"ז יש לו ואסור מספק.

ובתרומת הדשן (סימן קצו) דן מעין זה בכומר תקיף או שר שיש לו צלם או שתי וערב קבוע בבגדו, האם מותר ליהודי הבא כנגדו לכבדו להשתחוות לו ולהסיר מצנפתו מפניו. ופסק דטוב ליתור ולמנוע בכל היכולת מלהשתחוות נגדו בכה"ג. דהשתחויה היא מן העבודה שחייב עליה כרת ומיתות ב"ד, לכל ע"ז שבעולם אפילו אינה עבודתה בכך.

אמנם מביא מתשובת מהר"ר יצחק מאופנהיים על אודות הכומרים שיש להם צלם קבוע לפנייהם בבגדיהם, שמותר להשתחוות להם ולקום מפניהם ולהסיר הכובע נגדיהם, מאחר שאין עושין עצמן ע"ז ואינם נעבדים אלא מפני גדולתן שהם שרים, לא מפני שתי וערב שלהם. אבל מ"מ יעצים עיניו בכל היכולת, או יקום טרם בואם.

אבל כתב התרה"ד שהא"ז (הל' ק"ש) כתב דאסור להשתחוות ב"מודים" כשהנכרי בא כנגדו עם שתי וערב. וכה"ג אמרינן פ"ק דע"ז (יב, א) נתפזרו לו מעותיו לפני ע"ז לא ישחה ויטלם, דנראה כמשתחוה לע"ז, ואם אינו נראה מותר. ופרש"י אינו נראה מותר, כגון שפונה לאחוריו או לצדדין. ואע"פ דבשותה ומלקט מעות שנתפזרו לו שפיר יש לו לתלות שהוא שוחה ומשתחוה בשביל צרכיו, ולא בשביל הע"ז, אעפ"כ אסור אא"כ שיהא אינו נראה בגוף השתחויה. וה"ה בצלם בבגדו דאע"ג דיש לתלות דבשביל הגדולה משתחוה, ולא בשביל הצלם, לא שרי. ושמא י"ל דכשנתפזרו לו מעות ובשותה הואיל ולא שכיחי כולי האי לשחות ולהשתחוות בענין זה, ומאן דחזי ליה שוחה ומשתחוה לא מסיק אדעתיה דבשביל המעות או כדי לשתות שוחה, אלא סבור ודאי שלע"ז הוא משתחוה דשכיח טפי מן האומות, לכך בעינן אינו נראה בגוף ההשתחויה, אבל בנ"ד דרגילות הוא טובא להשתחוות לשרים ולשלטונים חשיב שפיר אינו נראה.

לא תביא תועבה

אלא דעדיין יש לדון בע"ז ממש, האם בהבאה בלבד לתוך הבית עוברים בלאו דלא תביא תועבה אל תוך ביתך. דהנה הרמב"ם (הלכות עכו"ם פ"ז ה"ב) כתב וז"ל: עבודת כוכבים ומשמשיה ותקרובת שלה וכל הנעשה בשבילה אסור בהנאה, שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך וכו'. ומדבריו משמע שלא זו דלא תביא תועבה אל ביתך הוא דוקא בנהנה, אבל המכניס בלבד אין בו לאו כלל. אולם ביראים (סימן שסד) משמע דס"ל דלא תביא תועבה אל תוך ביתך איכא ג"כ בלא הנאה. וכ"כ להדיא בספר מגילת אסתר (שרש ט) שהלאו דלא תביא תועבה אל ביתך פירושו אף בלא הנאה, ובהבאתו אותה אליו בלבד הוא עובר בלאו זה. והביא ראיה ממה שאמרו (ע"ז כא, א) במתניתין אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס לתוכו ע"ז, שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך, הרי לן להדיא שלא זו בהבאה ממש נאמר ולא בהנאה.

אם הישראל לא הכניס הע"ז בעצמו

עוד יש לדון להיתר שהרי הישראל לא הכניס את הע"ז לתוך הבית, אלא הגוי הכניסו מעצמו ועל דעת עצמו, ויעויין בר"ן על המשנה הנ"ל שכתב וז"ל: בירושלמי אמרין במקום שנהגו למכור מוכר הוא ואפילו לבית דירה, ולפי"ז מתני' הכי פירושו, אף באותן המקומות שהקילו להשכיר, לא לבית דירה הקילו, אבל בחו"ל שהקילו אפילו למכור אף לבית דירה התיירו, והיינו טעמא משום דהאי לא תביא תועבה אל ביתך להא מילתא אסמכתא בעלמא, דעיקר קרא בישראל המכניס עבודת כוכבים לביתו הוא, והכי מוכח במכות (כב, א) הלכך בארץ שאנו מצוין לשרש אחרי ע"ז אסרו חכמים שלא להשכיר. ולפי"ז בנ"ד שהעכו"ם נכנס בעצמו עם הע"ז שלו לתוך ביתו של ישראל, איסור מן התורה בודאי אין כאן, ואפילו איסור דרבנן יש לדון שלא יהא כאן די"ל דרך בהשכרת הבית לעכו"ם, שהעכו"ם יכניס את הע"ז שם בדרך קבע אסרו חכמים, אבל כשהעכו"ם נכנס דרך עראי מדעתו אפשר שלא גזרו חכמים, ואין הישראל מחויב להוציאו.

וכ"כ מפורש בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן קעז) שנשאל שם גוי מהו שיאכל חמצו בביתו של ישראל, מי שרי לישראל להניחו להכניס חמץ, שאין זה כעבודה זרה שעובר על לא תביא תועבה אל ביתך או לא. והשיב וז"ל: שאפילו בעבודה זרה בכי הא מנין שהוא אסור, שלא אסרו ואפילו בארץ אלא להשכיר לו ביתו, אבל אם נכנס גוי לביתו של ישראל וע"ז שלו בידו לא שמענו שיהא חייב ישראל בעל הבית להוציאו, דלא תביא אמרה תורה.

האם ביהכ"נ נקרא "ביתו"

עוד יש לדון אם בביהכ"נ שהוא נמסר לרבים עובר על הלאו דלא תביא תועבה אל ביתך, די ש להסתפק האם זה נקרא "ביתך", כמו לענין חיוב מזוזה (יומא יא, ב) שחכמים פוטרים ביהכ"נ שאין בו בית דירה, וכן איתא בחולין (קלו, א) שבית הכנסת פטור ממעקה שנאמר ועשית מעקה לגגך - פרט לבתי כנסיות ובתי מדרשות. ומה"ט יש לדון גם לענין הלאו דלא תביא תועבה אל ביתך, שלא יהא בביהכ"נ משום שאינו בכלל ביתך, כדמבואר ברש"י שם (יב, א) שטעם של חכמים שפוטרים ביהכ"נ ממזוזה הוא משום שאין לו בעלים מיוחדים לכן לא הוי בכלל ביתך, וז"ל: דכרכים שהוא מקום שוקים, ומתקבצים שם ממקומות הרבה, והיא עשויה לכל הבא להתפלל ואין לה בעלים מיוחדים. אולם ברמב"ם משמע שטעם הפטור של מזוזה בביהכ"נ הוא משום דהוה כלשכות והעזרות שאין בהם בית דירה, שפטורים לפי שהם קודש.

ובשו"ת חת"ס (יור"ד סימן רפא) נשאל ע"ז שכתב הרמב"ם שביהכ"נ פטור ממזוזה מפני שהוא קודש, ובגמרא יומא ליתא להאי טעמא. ועוד הרי ביהכ"נ קדושתו מדרבנן ואיך יפטור מזוזה מפני קדושתו, והשיב החת"ס שאפילו להסוברים שאין קדושת ביהכ"נ מן התורה, מ"מ דירת גבוה היא שה' אלקי בא בו ושוכן בתוכו, ובמזוזה כתיב ביתך היינו דירת חול ולא דירת גבוה.

והנה משני טעמים אלו (של רש"י והרמב"ם) יש לדון גם לענין לא תביא תועבה שלא יהא בביהכ"נ, אם כרש"י מפני שאין לו בעלים, אם כהרמב"ם לפי שהוא קדש ודירת השכינה היא, וביתך היינו דירת חול ולא דירת גבוה. אולם לעומת זאת י"ל דביהכ"נ מפני שהיא דירת השכינה והוי כלשכות ועזרות כל המכניס שם צלם עושה הרע בעיני ד' וחטאתו כחטאת מנשה שהעמיד ע"ז בהיכל, כדאיתא בסנהדרין (קג, ב) כי קצר המצע מהשתרע וגו'.

אולם כ"ז בע"ז ודאי ובמכניסו ממש לתוך ביהכ"נ, אבל בנ"ד בשתי וערב שאין זה ודאי ע"ז, ולא הכניסו ממש אלא הכומר נכנס בעצמו לביהכ"נ, ואם יוציאו אותו יכול ח"ו לבוא לידי עלילה על קהל ישראל. וגם בביתך כה"ג אין הלאו דלא תביא, ואם הגוי נכנס לביתו של ישראל אין הישראל בעה"ב חייב להוציאו כמבואר בשו"ת הרשב"א הנ"ל, אפשר דשב ואל תעשה עדיף. אבל להזמין את הכוהנים הנושאים שתי וערב לבוא לביהכ"נ, בודאי שאין לעשות כן דהוי כגורם, ואולי עוד יותר מגורם בהבאת התועבה לתוך ביהכ"נ, ויש חשש משום הלאו דלא תביא תועבה, וכגורם ח"ו להעמיד צלם בהיכל כמעשה מנשה.

מדליון שחקוק בו שו"ע

בשו"ת שואל ומשיב (מ"ק ח"ג סימן עא) מביא מעשה שהמלך עבר בעירם ואח"כ שלח מדליות, ויהודי אחד היה ג"כ מהמקבלים "מאדעל" (מדליון), ובהמדליון יש שתי וערב, ונשאל אם מותר ללכת בו. ועי"ש שמביא דברי הרמ"א (סי' קמ"א ס"א) שצורת שו"ע שמשתחוים לו דינו כדין צלם ואסור בלא ביטול, אבל שו"ע שתולין בצואר לזכרון לא מקרי צלם ומותר. וע"כ כאן שהמלך שולח רק לכבוד, ואינו מתכוין רק למזכרת אהבה שנשאו חן בעיניו, י"ל דאין לחוש בזה.

סופר שהתעסק במכירת מצבה שחקוק עליו שו"ע

בשו"ת מהר"ם שי"ק נשאל על סופר סת"ם שקנה אבנים, שחקוק בהם שו"ע, למכור לנכרים למצבה. והשיב שזה פשוט שהשו"ע היא צורה הנעבדת, ואם ישראל עושה צורת שו"ע לעכו"ם עובר על כמה לאוין, ואפילו לראותה אסור. והשו"ע שעושין להעמיד למצבת אבן על קברם הוא מענין עבודתם לטעותם, "להסתיר נשמתם בסתר כנפיה", והעושה אותם הרי זה עובר בל"ת ד"לא תעשו" (אולי צ"ל לא תעשה לכם וכו') וגם בלאו "דלא תפנו", ואם הסופר לא ישמע הוא פסול להיות סופר.

משא ומתן בתכשיטים שיש עליהם שו"ע

ולפי"ז יש להסתפק האם מותר להתעסק במכירת תכשיט שיש עליו שו"ע. דכאן אין את הסברא של מהר"ם שי"ק שיש בזה משום עבודתם. אבל הבאנו לעיל שיש ספק האם שו"ע שתלוי בצוארם הוי ע"ז, א"כ יש כאן איסור.

חלונות בצורת שו"ע

בשו"ת שואל ומשיב (מ"ק ח"ג סי' עד) נשאל בהא דבנו ביהכנ"ס ובעה"ב התנדב חלון שו"ע עצים המבדילים נעשה ארבע רביעים, שנים ע"ג שנים, ונראה כשתי וערב. וגם נעשה בתבנית חלון של בית ע"ז, כי אומן אחד עשה שניהם. והשואל רצה לאסור משום שגם בצורות המותרות יש לאסור בביהכ"נ, ומכ"ש שו"ע. וגם כיון שהוא כדמות חלון בית ע"ז שלהם הדבר דומה לתשובת הרא"ש (כלל ה, ב). [ועי"ש ששאל בענין מחצלת קטנה הנקראת סגאדה בלשון ערבי, שדרך ישמעאלים להתפלל עליה ויש בה כמו צורת משקל שחור, אם מותר לתלותה בבית הכנסת לצד ההיכל, והשיב שנתברר שנהגו איסור בטוליטלא להניח מחצלת כזו בביהכ"נ כדי לישב עליה, כל שכן לתלותה בצד ההיכל, לפי שאומרים שאותה צורה שחורה העשויה בה היא צורת המקום שהולכים לחוג לשם בארצם. ועוד שקורין למחצלת סגאדה, לפי שסוגדין עליה. וכיון שכן אסור לתלותה בבית הכנסת כלל, כל שכן בצדי ההיכל, וצריך להוציאה מבית הכנסת כדי שלא ישאר לה שום זכר בבית הכנסת. כי מה לנו להניח בבית הכנסת שלנו דבר כזה, שהוא מוכן ומזומן לתפלתם, כל העובר על זה הוא נוטה מדרך ישרה לדרך רעה וראוי ליסרו]. ובשו"ת הרדב"ז (ח"ד סימן קז) הרעיש על צורת אריה, [וז"ל יפה עשו הקהל יצ"ו שמנעו ובטלו שמץ עבודה זרה מביהכ"נ, ועליהם תבא ברכת טוב ושכרם כפול מן השמים בזה ובבא, ואלו הוינא התם מסרנא נפשאי עליה. יהא חלקי עמהם ועם החכמים יצ"ו אשר החזיקו את ידם על ככה]. והשיב השו"מ שהדברים פשוטים שיש לאסור בזה ולמחות בו, אבל בעוה"ר מה כח ב"ד יפה וגדול השלום, וכמ"ש במדרש על מקרא חבור עצבים אפרים, הנח לו ואם נוכל להסירו בקלות מה טוב.

אמנם בספר דרכי תשובה (סי' קמא, ד) הביא משו"ת בר ליואי שג"כ נשאל על חלונות בצורת שו"ע, וחכם אחד רצה לשבור החלונות, והביא ראיה שישמעאלי אחד נתן פקודה לבל יעשו חלונות כן ברחובות מדינתו. והוא דחה דבריו בשתי ידיים, דאם ניחוש לזה איך נאכל ראש דג שקורין "העכט" שנמצא בראשו עצם שגידולו כמו שו"ע, שיש נוהגין לא לאכלו מה"ט והוא מנהג שטות, ואין מביאין ראיה מהשוטים, כי אין שום בית מיחוש כלל, וכן בנ"ד כיון שנעשה לנוי שיהיה המשבצות שוה משני עבריהם.

להתפלל בבית ע"ז שנחרב

בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' מט) נשאל על בית תיפלה של נוצרים שנחרב ע"י שרפה זה יותר מכ"ו שנה, ואח"כ תקנו אותה לבית ספר, ולפני ג' שנים נחרב עוד הפעם ונשארו רק הכותלים שהם מלבנים, וצריך גם לתקן הכותלים שאין ראויין כמו שהן, ולא ניכר שם שום דבר מעניני הע"ז, האם יש להתיר לקנותם לעשות מהבנינים בית הכנסת אחרי שיתקנום לזה.

והשיב שמה שנהגו באמריקה לעשות מבית תיפלה שלהם לבית הכנסת, הוא מחמת שסומכים על המג"א (או"ח סי' קנ"ד ס"ק י"ז), דהנה כתוב שם בשו"ע (סעיף יא) גרות שעה שנותנם כותי לעובדי אלילים, וכיבן שמשן ונתנם או מכרן לישראל, אסור להדליקם בביהכ"נ. וכתב הרמ"א אע"פ שמותרים להדיוט. ומוסיף המג"א דה"ה לכל מילי דמצוה אין עושין מדבר שנעשה לע"ז. אבל מביא דברי הרא"ם (ח"א סי' ע"ט) שאפילו נעבד בבית ע"ז בקבע מותר להתפלל בתוכו, ואפשר דס"ל דמחובר שאני, אע"ג דבית דינו כתלוש, מ"מ דמי למחובר. וכתב המשנ"ב (ס"ק מה) שאע"פ שהא"ר נוטה להחמיר לעשות ביהכ"נ קבוע, כמדומה שהעולם

נוהגין להקל. ומציין למש"כ בביה"ל דדוקא כשאין דרכן להעמיד שם אליהם, אבל אלו שמעמידין שם אליהם אף שהוציאו משם ומכרו הבית לישראל, דאז מותר הבית להדיוט מטעם שכבר נתבטל ע"י זה משם משמשי אליל, כדאיתא ביו"ד (קמ"ה ס"ג), עכ"פ לביהכ"נ אסור.

וכתב האגר"מ שאין דעתו נוחה מהיתר המג"א, דפשוט שמאוס זה למצוה. ומביא דברי הביה"ל שבאלו שהעמידו שם אליהם יש לאסור. ולכן אף שאינו בא לאסור את אלו בתי כנסיות שכבר נעשו ע"פ הוראת חכמים, ובדיעבד אין לאסור כדחזינן בלולב שיצא בדיעבד אחר בטול, אלמא דטעם מאיס למצוה הוא רק דין דלכתחלה, א"כ שאחרי שהוציאו כבר הוצאה גדולה ועשוהו לביהכ"נ נחשב כדיעבד גם להתפלל בו לכתחלה אח"כ, אבל עכ"פ "מפי לא תצא היתר לזה". אבל בעובדא זו שכבר נחרב, ואף הכותלים הנשארים לא ישארו כמו שהן, שצריכים תקון הרבה ויהיה פנים חדשות להבנין, יש מקום להתיר. והוא על פי הא דאיתא (או"ח סימן יא, ח) חלוק בין המשתחוה לבהמה שצמרה פסול לציצית, למשתחוה לפשתן נטוע שכשר לציצית, מטעם שנשתנה. וא"כ גם הכא יש לדמות שיהיה מותר לעשות ביהכ"נ אחר שישתנה.

ואף שיש לחלק דהלבנים שנשארו לא ישתנו הן בעצמן כמו חטים ונעשו קמח, וכן בפשתן נשתנה כולו, מ"מ כיון שהוא רק איסור דרבנן יש לסמוך שגם זה נחשב שינוי.